

- № 33 // Збірник нормативних документів і методичних рекомендацій з питань організації виховної та соціально-психологічної роботи серед осіб, засуджених до позбавлення волі / Уклад.: Ю. Олійник, С. Скоков, О. Ярчук. – К.: “МП Леся”, 2002. – 312 с.
13. Карпачова Н. І. Дотримання прав людини в місцях позбавлення волі. (Витяг з доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 1998–99 рр.) / Карпачова Н. І. // Інформаційний бюлетень АСПЕКТ. – № 3. – Донецьк: “Донецький Меморіал”, 2001.
14. Наказ Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 28.10.2005 року № 2559/177 “Про затвердження Порядку взаємодії центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді і установ виконання покарань у проведенні соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, які відбувають покарання в цих установах і звільняються з них”.
15. Мінімальні Стандарти правила поведінки з в’язнями // Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій. – К.: Українсько-Американське бюро в справах захисту прав людини, 1996.
16. Белюкина Н. Хочется стать лучше. Из опыта работы Торезской организации Донецкой областной Лиги деловых и профессиональных женщин / Белюкина Н. // Інформаційний бюлетень АСПЕКТ. – Донецьк: “Донецький Меморіал”, 2002. – № 2.
17. Панасюк М. Специфіка соціальної роботи в місцях позбавлення волі. Соціологічне дослідження / Панасюк М. // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002, № 2. – 160 с.

А н н о т а ц и я

В статье рассмотрены некоторые правовые и организационные проблемы реализации социальной работы с осужденными в уголовно-исполнительных учреждениях закрытого типа. Акцентировано внимание на необходимости введения в органах и учреждениях по исполнению уголовных наказаний института социальной работы как специфического вида профессиональной деятельности.

A n n o t a t i o n

In the article some legal and organizational problems of realization of social work are considered with convict in criminally-executive establishments of the closed type. Attention is accented on the necessity of introduction in organs and establishments on execution of criminal punishments of institute of social work as the specific type of professional activity.

Дубчак Л. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ

Роль єдиного незалежного професійного правозахисного інституту, який покликаний захищати права та свободи, представляти законні інтереси особи в державних владних структурах на закріплених Законом України “Про адвокатуру” [1] принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму та конфіденційності, реалізується адвокатурою в складній системі правовідносин.

Діяльність адвокатури невід’ємно пов’язана з діяльністю судової системи України, прокуратури, органів внутрішніх справ тощо, зважаючи на соціальне призначення адвокатури – забезпечення права громадян на захист від обвинувачень та надання

правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. Таке соціальне призначення реалізується через основні напрямки діяльності адвокатури в Україні, тобто, через її функції.

Функції адвокатури як добровільного професійного громадського об'єднання реалізуються через діяльність як окремих адвокатів та їх об'єднань, так і через місцеві і всеукраїнські з'їзди та конференції адвокатів, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури тощо.

Вважаємо за можливе провести паралелі між функціями держави та функціями адвокатури, тому спробуємо поділити основні напрямки діяльності адвокатури в Україні за тим же критерієм, за яким здійснюється поділ функцій держави, а саме, за соціальним значенням, на **основні (первинні)** та **додаткові (вторинні)**.

Основні функції мають первинну природу і визначальне соціальне значення, оскільки їх здійснення значною мірою пов'язано з забезпеченням надання правових послуг фізичним та юридичним особам, а також зі взаємодією адвокатури з різноманітними органами державної влади, органами місцевого самоврядування тощо. Серед основних функцій адвокатури вважаємо за доречне виділити:

- 1) представницьку;
- 2) атестаційну;
- 3) контрольну;
- 4) нормотворчу;
- 5) реєстраційну.

Додаткові (вторинні) функції безпосередньо не пов'язані з наданням правових послуг, а їх реалізація спрямована на сприяння ефективній діяльності адвокатури загалом (організаційна та інформаційна функції).

Представницька функція адвокатури у більшості випадків реалізується в роботі всеукраїнських та регіональних з'їздів і конференцій адвокатів, з'їздів, зборів та конференцій всеукраїнських, регіональних, місцевих адвокатських організацій. З одного боку, такі зібрання є повноважними представниками всієї адвокатської спільноти чи певної її частини. З іншого боку, саме на них у більшості випадків приймаються рішення про призначення представників, які відповідно до чинного законодавства мають представляти адвокатуру та її інтереси в різноманітних колегіальних органах, зокрема, у Вищій раді юстиції України, у кваліфікаційно-дисциплінарних комісіях на місцях тощо.

Атестаційна функція адвокатури полягає в тому, що в якості адвоката має виступати не просто правник, а фахівець з високим рівнем професійної підготовки.

Низька якість юридичних послуг, як правило, заподіює клієнту матеріальні збитки, може призвести до винесення незаконного, необґрунтованого рішення судовими чи іншими державними органами, до безпідставного обмеження конституційних прав людини і громадянина, заподіяння шкоди здоров'ю, честі, гідності особи, її майну, а в кримінальній справі – навіть до позбавлення людини волі, безпідставному кримінальному переслідуванню. Саме тому атестаційна функція адвокатури покликана забезпечити доступ до адвокатської діяльності лише кращих юристів, здатних на високому професійному рівні представляти інтереси свого клієнта та надавати інші види юридичних послуг високої якості.

Атестаційна функція здійснюється, насамперед, в процесі проведення

кваліфікаційного іспиту, який зобов'язаний скласти кожен, хто хоче займатися адвокатською діяльністю.

Кваліфікаційний іспит – це перевірка теоретичних і практичних знань особи, яка бажає стати адвокатом, у галузі законодавства, історії адвокатури, вміння правильно застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності.

Заявник повинен виявити добрі знання з усіх питань, включених до білета, скласти правові документи, вказані у білеті.

При прийнятті кваліфікаційних іспитів атестаційна палата кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури повинна виходити з того, що заявник відразу ж після отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю буде надавати юридичну допомогу громадянам і організаціям, тому невміння практично застосовувати теоретичні знання, незнання ним теоретичних і практичних положень чинного законодавства повинно бути підставою для відмови у видачі особі свідоцтва.

Відповідно до Порядку складання кваліфікаційних іспитів у регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісіях адвокатури, затвердженого Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури України при Кабінеті Міністрів України протоколом від 1 жовтня 1999 року № 6/2 [2], не можуть визнаватись як переконливі аргументи заявників при негативних знаннях з окремих питань білету, що вони будуть займатися лише окремими справами чи видами діяльності. Адвокат має бути високоосвіченим фахівцем з усіх напрямів адвокатської діяльності, і тому виявлені знання з тих чи інших питань мають бути достатньо високими, щоб допустити його до такої діяльності.

Однак атестаційна функція адвокатури не обмежується виключно проведенням кваліфікаційного іспиту. Вона починає реалізовуватись уже на етапі прийняття від особи заяви про допуск на складання іспиту та документів з метою перевірки відповідності кандидата формальним вимогам, що встановлені статтею 2 Закону України “Про адвокатуру”, а саме: особа повинна мати вищу юридичну освіту, підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, стаж роботи у галузі права не менше двох років, володіти державною мовою; адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, нотаріаті, органах внутрішніх справ, служби безпеки, державного управління; адвокатом не може бути особа, яка має судимість.

Реалізацію **контрольної функції** покладено на кваліфікаційно-дисциплінарні та Вищу кваліфікаційну комісії адвокатури, а також безпосередньо на адвокатські об'єднання. Повноваження регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з цього питання є достатньо широкими. Будь-які адвокатські об'єднання, що діють на підвідомчій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії території, зобов'язані щорічно подавати звіт про якість надання правової допомоги. Комісіям надано право безпосередньо проводити перевірку діяльності як адвокатських об'єднань, так і окремих адвокатів. Вичерпний перелік підстав для контрольної перевірки законом не встановлений. До їх числа, зокрема, можна віднести: наявність сумнівів щодо достовірності річного звіту, який наданий адвокатським об'єднанням, винесення окремої ухвали суду, постанови судді, постанови та подання слідчих органів щодо діяльності конкретного адвоката, надходження скарг громадян та заяв підприємств, установ, організацій на дії адвоката тощо.

Під час здійснення перевірки комісія має право запитувати та безоплатно одержувати необхідну інформацію від судів, слідчих органів, органів юстиції, прокуратури, органів виконавчої влади, юридичних осіб. Відповідь на належним чином оформлений запит має бути надана протягом 10 днів з моменту його одержання адресатом. Такі запити можуть бути направлені і до адвокатських об'єднань та адвокатів. Крім того, на вимогу комісії останні зобов'язані надавати пояснення особисто. Що стосується фізичних осіб, то до них теж можна звернутися з запитом, проте вони не зобов'язані відповідати на нього і можуть надати необхідну інформацію лише за власним бажанням.

Коли кваліфікаційно-дисциплінарною комісією під час опрацювання наданих їй звітів, проведення перевірки чи якимось іншим шляхом виявлено ознаки порушення адвокатом норм Закону України "Про адвокатуру", інших актів законодавства України, що регулюють діяльність адвокатури, Присяги адвоката України, то голова комісії, в залежності від конкретних обставин справи, може покласти на адвоката обов'язок підвищити кваліфікацію або поставити питання про притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Інакше вноситься подання до дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії.

Рішення про порушення дисциплінарного провадження приймає голова дисциплінарної палати чи його заступник. За необхідності, до початку розгляду справи може бути призначена додаткова перевірка підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а також витребувані додаткові матеріали. Після проведення необхідних дій атестаційна палата за участю особи, щодо якої розглядається справа, вирішує її. Якщо буде встановлено, що скарга (заява, постанова, подання) є необґрунтованою, а підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності відсутні або застосування такої відповідальності є недоцільним, то виноситься рішення про закриття дисциплінарної справи.

У разі визнання адвоката винним у скоєнні правопорушення приймається рішення про накладення на нього дисциплінарного стягнення. До адвоката можуть бути застосовані такі стягнення: попередження, зупинення дії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю на строк до одного року, анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Зазначимо, що відповідальність, до якої притягають адвокатів, є досить специфічною. В нормативних актах її називають дисциплінарною, однак однією з основних ознак такої відповідальності є зв'язок підпорядкованості між порушником і особою чи органом, який застосовує стягнення. В даному випадку такий зв'язок відсутній. Разом з тим, на думку багатьох вчених, чітке врегулювання порядку притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності підтверджує прагнення держави побудувати незалежну адвокатуру [3, с. 66].

Контрольна функція Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури здійснюється через встановлення порядку здійснення контролю за додержанням адвокатами Присяги адвоката України, актів законодавства України, Правил адвокатської етики та порядку організації і проведення відповідних контрольних перевірок. З другого боку, Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України уповноважена не лише певною мірою організовувати діяльність регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, але й здійснювати контроль за їх поточною діяльністю, аналізувати практику застосування

ними Закону України “Про адвокатуру”, Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, актів, прийнятих Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури. За результатами таких перевірок приймаються рішення та здійснюються заходи щодо поліпшення роботи цих комісій.

Нормотворча функція пов’язана зі створенням як правових, так і корпоративних норм, які мають для діяльності адвокатури велике значення. Корпоративні норми фіксуються у статутних чи інших документах об’єднань адвокатів, наприклад Спілки адвокатів України, Асоціації правників України, Союзу юристів України, Асоціації адвокатів України тощо. Вони не забезпечуються державним примусом; мають виключно внутрішньо-організаційний характер, тобто їх дія поширюється не на всіх адвокатів України, а лише на тих, що є членами відповідного об’єднання (організації). При цьому, кожен адвокат, вступаючи до об’єднання, добровільно дає згоду і бере на себе обов’язок виконувати корпоративні норми, але разом з тим, постійно зберігає за собою право на вихід з такої організації і зняття обов’язків щодо виконання таких норм.

Характерною ознакою правових норм, які є результатом нормотворчої діяльності адвокатури в Україні є те, що вони поширюються на всіх осіб, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні, незалежно від їх волі, і зняти з себе обов’язок по їх виконанню можна лише позбувшись статусу адвоката.

Так Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури визначає, що цей орган в межах своїх повноважень приймає або затверджує положення, рекомендації, роз’яснення, рішення, обов’язкові для виконання як кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури, так і адвокатами та їх об’єднаннями. Крім того, окремі підзаконні акти, зокрема Указ Президента України “Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури” [4], прямо зобов’язують Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури прийняти конкретні нормативні акти. Це, зокрема, Положення про Єдиний реєстр адвокатів України, Порядок видачі і анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю тощо.

Окреме місце у цьому переліку займають Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 р. [5]. Це комплексний документ, який поєднує роз’яснення законів з загальноприйнятими в межах адвокатської спільноти правилами поведінки та нормами моралі. Схваливши Правила адвокатської етики, Вища кваліфікаційна комісія не лише зазначила, що їх обов’язково слід використовувати при розгляді дисциплінарних справ, але й встановила, що вона є єдиним органом, який уповноважений офіційно тлумачити їх.

Правила адвокатської етики були вироблені з метою уніфікованого закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві.

Вони покликані слугувати системою орієнтирів для адвокатів України при збалансуванні, практичному узгодженні ними своїх багатоманітних професійних прав і обов’язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури та принципів її діяльності, визначених Конституцією України, Законом України “Про адвокатуру” та іншими законодавчими актами України, а також мають закріпити єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката у дисциплінарному провадженні

кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури при оскарженні дій адвоката як таких, що порушують присягу адвоката через порушення Правил адвокатської етики.

Реєстраційна функція адвокатури є найновішою з функцій, оскільки сформувалася вона лише в 1999 році, коли Указом Президента України на Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури було покладено обов'язки по веденню реєстру адвокатів, які працюють в Україні.

Реалізація реєстраційної функції покликана не лише забезпечити облік адвокатів, а, перш за все, надати змогу громадськості отримати необхідну інформацію про адвокатський корпус України та про окремих його представників. Для досягнення цієї мети реєстр адвокатів підлягає систематичному оприлюдненню.

Реєстр ведеться на підставі повідомлень, отриманих від регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, які видають свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Крім того, в Україні існує окремий реєстр адвокатських об'єднань.

Серед **додаткових (вторинних) функцій** адвокатури основне місце займають організаційна та інформаційна функції.

Організаційна функція проявляється на двох рівнях:

1) здійснення окремими адвокатськими об'єднаннями конкретних заходів, спрямованих на організацію власної діяльності, наприклад, утворення Спілкою адвокатів України фонду соціального захисту адвокатів України [6, с. 86];

2) організаційні заходи, які включають єдині правила та вимоги для всіх адвокатів, а саме: використання бланку свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та ордеру єдиного зразка для підтвердження адвокатом своїх повноважень з представництва або захисту клієнта; єдина програма і порядок складання кваліфікаційних іспитів особами, які виявили намір займатися адвокатською діяльністю; підвищення кваліфікації адвокатів, яке здійснюється у встановленому порядку і формах.

Інформаційна функція адвокатури нині перебуває на стадії становлення. Ефективна робота адвокатури має спиратись на потужні інформаційні системи, адже якість послуг, що надаються адвокатами, значною мірою залежить від якості їх інформаційного забезпечення.

Так Спілкою адвокатів України, іншими провідними адвокатськими об'єднаннями впродовж останніх років здійснюється активна видавнича діяльність, зокрема, засновано серію видань "Адвокатура України", журнали "Адвокат", "Український адвокат", розвиваються міжнародні зв'язки, вивчається історія адвокатури України тощо.

Таким чином, за своєю природою адвокатура є одним з інструментів демократичного суспільства, оскільки функції адвокатури впливають з її конституційного призначення по забезпеченню права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах.

Використані джерела:

1. Закон України "Про адвокатуру" № 2887-ХІІ від 19 грудня 1992 р. (із змінами) // Інформ.-пошук. система із законодавства України "Право. Версія Проф".
2. Порядок складання кваліфікаційних іспитів у регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісіях адвокатури, затверджений Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури України при Кабінеті Міністрів України протоколом від 1 жовтня 1999 року № 6/2 [2] // Інформ.-пошук. система із законодавства України "Право. Версія Проф".

3. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура: Історія і сучасність. – К.: Ін Юре, 1997. – 319 с.
4. Указ Президента України “Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури” № 1240/99 від 30.09.1999 р. // Інформ.-пошук. система із законодавства України “Право. Версія Проф”.
5. Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 р. // Інформ.-пошук. система із законодавства України “Право. Версія Проф”.
6. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України: Навч. посіб. – К.: Ін Юре, 1997. – 211 с.

*Зінченко О. В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Національне туристичне законодавство є важливою категорією для розуміння сутності і процедур здійснення туристичної діяльності. Туристичне законодавство визначає місце, роль та взаємодію законодавства туризму в системі законодавства держави в цілому. Туристичне законодавство складається з норм і правил, що діють під час здійснення туристичної діяльності та визначається вітчизняними нормативно-правовими актами і міжнародними документами. Провідне місце при цьому займає правовий статус суб'єктів туристичної діяльності.

Стаття 5 Закону України “Про туризм” містить важливе для галузі туризму визначення учасників відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності. Такими учасниками, з одного боку, є юридичні особи, які створюють турпродукт, а також юридичні та фізичні особи, що надають туристичні послуги чи здійснюють посередницьку діяльність із наданням характерних чи супутніх послуг. З іншого боку, до числа учасників таких відносин відносяться громадяни України іноземні громадяни та особи без громадянства, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність. Закон визначає першу групу учасників таких відносин як суб'єктів, що здійснюють або забезпечують туристичну діяльність. Однак поняття “суб'єктів туристичної діяльності” за змістом є вужчим, ніж поняття “учасник відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності” і вони не є тотожними.

Вперше на законодавчому рівні Закон України “Про туризм” визначив суб'єктів туристичної діяльності, серед яких Закон виділяє: 1) туроператорів; 2) турагентів; 3) інших суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення, харчування, екскурсійних, спортивних, розважальних та інших послуг; 4) фізичних осіб, які здійснюють діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу; 5) фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення, харчування тощо.

Законодавче визначення переліку суб'єктів туристичної діяльності зумовлює структуру туристичної галузі та дає змогу визначити операції, що здійснюються безпосередньо суб'єктами туристичної діяльності, а також операції, що здійснюються за